

РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ

УДК 376-056.45

Володимир Тименко,
ORCID ID 0000-0002-5039-2511

м. Київ

Валерій Бовсунівський,
ORCID ID 0000-0002-7695-2310

м. Житомир

ЕТНОМЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИКИ ПРАКТИЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація.

У статті розглянуто проблему знеособлення навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» у закладах вищої освіти. Вказано на відсутність наукових методів самопізнання учнівською молоддю власного ества. Обґрунтовано необхідність використання надбань українського і закордонного наукознавств. Запропоновано включити у професійну підготовку студентів закладів вищої освіти навчальну дисципліну «Етнометодологія». Подано *ubpre* поняття з історичної етнології. Сформульовано визначення предмета наукового дослідження етнометодології – системи методів, що спрямовані на розвиток практичного мислення учнівської молоді, розв'язання сучасних проблем буденної життєдіяльності студентської молоді, на реалізацію їхньої обдарованості практичним інтелектом.

Ключові слова: етнометодологія; практичний інтелект; самопізнання студентської молоді; середовищний підхід.

У закладах вищої освіти (ЗВО) студенти ознайомлюються з методологією наукових досліджень – системою наукових методів пізнання довкілля. За змістом ця освітня дисципліна знеособлена, цілковито безвідносна до методів самопізнання студентами власного ества – сукупності внутрішніх сил окремо взятої особи зі своєрідною етнічною ідентичністю. Наукові методи самопізнання людиною власного ества, профілів обдарованості (академічної, естетичної, практичної), етнічної своєрідності, зумовленої ландшафтом і етнокультурними віковими традиціями, достовірно не обґрунтовано і не запропоновано дослідниками сучасній учнівській молоді для задоволення її потреби у самопізнанні.

Ми звертаємо увагу дослідників феномену особистісної обдарованості на поняття «етнічна обдарованість» та «етнометодологія». Нами з'ясовано, що вчені-соціологи розробляють систему методів практичного мислення учнівської молоді, які спрямовані на розв'язання сучасних проблем буденної життєдіяльності юнаків і дівчат. Це етнометодологія американського соціолога-дослідника Горольда Гарфінкеля (Harold Garfinkel) [1–5].

Етнометодологія (*ethno* – народ, *metod* – методи, *logy* – дослідження; буквально – «вчення про те, як поступають народи») – це радикальний теоретико-методологічний напрям у соціології, спрямований на відновлення феноменологічних установок і процедур культурної та соціальної антропології, предмет і завдання соціології як наукової дисципліни [6].

Етнометодологія (Ethnomethodology) – це науковий напрям, що універсалізує методи етнографії, поширюючи їх на повсякденну поведінку суспільних осіб, зокрема осіб *архаїчних культур етнічних спільнот*. Предмет етнометодології – це комплекс методів організації

повсякденної практичної діяльності людини (етнометоди), що характерні для етнічних культур. Етнометоди відповідають таким напрямам сучасної етнометодології: аналіз розмовної мови [7; 8], етнографічні дослідження [9] тощо.

Етнометодологія вимагає суттєвого перегляду засад соціологічного знання, щоб якомога точніше відобразити тонку, подвійну та конструктивну природу соціальних феноменів. Своїм розумінням соціального устрою етнометодологія забезпечує можливість особам для самопізнання власного ества, а етнічним спільнотам – своєрідних культурних традицій. Завдяки етнометодології встановлюється та підтримується наукова логіка в конструюванні подій та явищ «зсередини», з урахуванням етнічної ментальності, що зумовлена особливостями етнічного ландшафту та матеріально-художньої культури.

Етнометодологічна перспектива розвитку інтелекту практично обдарованої учнівської молоді є інтригуючою й оригінальною для дослідників, оскільки ґрунтується на хайдегерівській філософії «Design for Dasein» (проектування тут і зараз), а також на новому образі фундаментальної природи людського буття: творці-проектувальники будують власні дії та створюють нову значущість, конструюють нові реальності; особи, які обдаровані здатністю до проектною творчості, живуть у відкритому світі можливостей, оскільки соціальний світ є власним творінням.

Кожна людина в процесі життя стихійно або більш-менш цілеспрямовано вибудовує «авторську» соціологічну теорію для практичного опису буденного світу. Добре, якщо вона має наукове підґрунтя і дає людині змогу адекватно пояснити власну щоденну соціальну практику. Адже, чим точніші пояснення соціальної поведінки, тим вони корисніші для формування думок і планування дій.

Соціологічна освіченість і звичка до аналізу повсякденних дій, практичних обставин і буденної свідомості мають бути природними для учнівської молоді, яка прагне досягти успіхів у власній практичній діяльності. Це стосується учнівської молоді, яка обдарована практичним інтелектом. Профіль практичної обдарованості учнів і студентів – це складна особистісна здатність, що утворена синтезом тілесно-кінестетичної, просторової, натуралістичної суміжних здібностей і забезпечує успішне вибудовування особистісного досвіду шляхом Design for Dasein (проектування тут і зараз).

Етнодизайн, як пріоритетний метод етнометодології. Етнодизайн, на нашу думку, є пріоритетним методом етнометодології, що забезпечує розвиток практичного інтелекту учнівської молоді. Етнодизайн – це комплексна міждисциплінарна художньо-проектна діяльність, що синтезує регіональні традиції художньо-матеріальної культури, сучасні гуманітарні, мистецькі та технічні знання, методи художнього проектування і технічного конструювання, а також спрямовується на створення етнокультурного предметного середовища, естетично оцінюваного як цілісне, співмірне, гармонійне.

Етнометодологія – це наука про методи самопізнання етнічних спільнот засобами історичної етнології й етнографії, психологічної та соціальної антропології та інших суміжних наук. У нашій статті ми виокремлюємо етнографічні методи, які забезпечують розвиток практичного мислення учнівської молоді. Високий рівень функціонування системи методів практичного мислення, що наявний у молодих людей, обдарованих практичним інтелектом є домінуючою здатністю та потребою «думати руками», бути лідерами особистісно ціннісного напрямку практичної діяльності, залучати до власних практико-зорієнтованих проектів інших талановитих особистостей.

Українська етнометодологія – це соціологічний напрям українського наукознавства, зорієнтований на вивчення своєрідних культурних традицій сприймання інформації ества та довкілля українським етнотипом, що виживає завдяки добуванню і виробництву матеріальних благ на власній території. Розрізняють три типи етносів: *перший* – *агресивний*, джерелом існування якого є насильницьке підпорядкування матеріальних і культурних благ інших етносів (збройні напади, захоплення чужих ресурсів); *другий* – *паразитичний*, що існують за рахунок матеріальних ресурсів інших етносів без явної агресії; *третій* – *виробничий етнос*,

який живе за рахунок видобутку і виробництва матеріальних і культурних благ на власній території [10]. Отже, українську етнометодологію ми пропонуємо розглядати з урахуванням середовищного (інвайронментального) наукового підходу.

Подаємо деякі ключові поняття історичної етнології та їх обґрунтування.

Етнокультура. Етнологічна культура охороняє суспільство від розпаду. Сучасні психоантропологи визначають культуру як адаптивну систему. Етнологічна культура – це функціонально зумовлена структура, що має явно виражені механізми самозбереження, навіть, у мінливих культурно-політичних умовах, що сприяють адаптації її членів до зовнішньої реальності.

У контексті *традиції* визначають наявні взаємодоповнювані креативні (творчі) та консервативні складники. Для пояснення розуміння поняття «традиція» С. Айзенштадт вдається до запропонованої на початку 1960-х рр. концепції «центральної зони культури» – нерухомого, незмінного стрижня культури, навколо якого зосереджується рухлива, мінлива культурна «периферія».

Якщо брати за основу таке трактування, то поняття «культури» і «традиції» є практично синонімічними. Етнокультура постає функціонально структурованою цілісністю. У традиціях наявне незмінне культурне ядро, що зумовлює характер соціокультурних змін, які можуть статися в етносі, що є носієм цієї традиції. Традиція є вужчим поняттям у порівнянні з поняттям культури.

Визначимо поняття «традиційна свідомість», «етнічна свідомість», «менталітет», «етнічна картина світу». У межах історичної етнології поняття «етнос» і «традиція» пов'язані одне з одним, а тому й поняття «традиційна свідомість» і «етнічна свідомість» у нашому застосуванні також практично синонімічні. У нашому контексті «етнічна свідомість» – це традиційна свідомість етносу або традиційна психіка, етнічна психіка, оскільки психіка містить свідомість і несвідоме.

Традиція виявляється у менталітеті народу. *Менталітет* – це нематеріалізований складник традиції. Це світосприйняття і самосвідомість: світ впливає на людину, а людина відповідно до свого сприйняття світу будує власну поведінку в ньому. Завдяки самосвідомості людина визначає власне місце та роль в навколишньому світі й суспільстві. Менталітет розуміють також як основу для самоорганізації суспільства, каркас для культурної традиції. Образно менталітет можна уявити будівельною конструкцією, фундаментом якої є сфера «колективного несвідомого», а дахом – рівень самосвідомості особистості. Структуру менталітету утворює картина світу та кодекс поведінки. Поле їх перетинів, очевидно, і є тим, що називають «парадигмою свідомості». Йдеться про присутній у свідомості людини стрижень, що за різних зовнішніх умов може виступати в різних іпостасях, але є єдиним для всього етносу та внутрішньо-культурним інтегратором.

У Короткому етнологічному словнику поняття «менталітет» обґрунтовано як властивий певному етносу склад мислення. Він є стійким ізоморфізмом (сталість, незмінність, інваріант), який властивий культурі або групі культур, що не усвідомлюється і приймається в цій культурі як природний. Він стійкий до впливів ідеологічного тиску. Знання етнічного менталітету має, зокрема значущість для визначення пропорцій між емоційним і раціональним рівнем свідомості та прийняттям етнічною групою (в особі тих чи інших її представників) рішень. Таким чином, менталітет вважають будь-який завжди неусвідомлений і стійкий пласт психіки, що містить певні розумові моделі. Наявність таких незмінних розумових форм ніким не було доведено. Саме твердження про наявність у психіці шару, що містить будь-які незмінні парадигми і, які властиві всім членам етносу, вимагає особливого обґрунтування. Ми спробуємо ввести поняття «менталітет» в історичну етнологію, визначаючи його у як «комплекс свідомих і несвідомих установок», пов'язаних з етнічною традицією.

Близьким до менталітету є поняття «етнічна картина світу». Етнічна картина світу є особливим чином структуроване уявлення про світобудову, що характерне для членів певного етносу. Етнічна картина світу не тотожна етнічним культурі або традиції. Вона змінюється з

плином часу. Також різним групам всередині етносу в один і той самий період можуть бути притаманні різні картини світу. Етнічна картина світу містить в кожному випадку новий ракурс етнічної культури та певний варіант кристалізації етнічної традиції. Однак ті незмінні комунікативні та поведінкові моделі, про які ми говорили вище і які є обов'язковим атрибутом будь-якого етносу, знаходять вираження в будь-яких модифікаціях етнічної картини світу.

Етнічний стереотип необхідно виокремити як теоретичну засаду діагностики практичного інтелекту учнівської молоді. *Етнічний стереотип* – це стійкість, емоційна насиченість, узагальнений образ етнічної групи. Виокремлюють етнічні авто- і гетеростереотипи. У першому випадку об'єктом етнічного стереотипу є більш «типові» представники своєї етнічної групи, а в другому – представники зовнішніх етнічних груп.

Етнічний стереотип відображає як емоційно-оцінювальне ставлення до представників етнічної групи, так і знання про неї. Його зміст акумулює уявлення про етнос, особливості зовнішнього вигляду його представників, риси їх характеру, поведінки, сильних і слабких сторін, можливості та специфіку взаємодії з ними тощо. Етнічні стереотипи можуть змінюватися залежно від зміни характеру міжетнічних відносин або з розширенням міжетнічних контактів.

Здібності етнічних українців у дослідженні П. Чубинського. Окрім теоретичних засад етнічного стереотипу, етнометодології для діагностики практичного інтелекту учнівської молоді важливо актуалізувати дослідження з діагностики національної обдарованості українського психологічного типу в праці П. Чубинського «Малоруси південно-західного краю» (рос. – «Малорусы юго-западного края») (Т. 7, розділ III) [11]. Основою цього дослідження є середовищний підхід до вивчення «утилітарної етнографії» та психології українського етно-типу. Дослідниця його творчої спадщини В. Крамар виокремила здібності етнічних українців:

а) *натуралістична здібність* – органічна єдність ландшафтом малої батьківщини, відсутність прагнення жити на чужині; любов до природи;

б) *просторова здібність* – відсутня схильність до ремісничої діяльності;

в) *тілесно-кінетична здібність* – поважає трудову діяльність та зневажає лінощі; не вирізняється квапливістю;

г) *надособистісна здібність* – уможлядна діяльність; релігійність і набожність; здатність до глибокоглядного, логічного мислення; совісність; правдивість;

д) *міжособистісна здібність* – гарна уява, схильність до символіки, образного мислення та порівняння; нерішучість; критичне ставлення до чужих вчинків, але нерішучість у своїх діях;

е) *внутрішньо-особистісна здібність* – чуйність; сімейна прихильність між подружжям, любов до дітей; волелюбність; високий рівень ціннування власної особистості; сила волі; наполегливість; впертість, завдяки якій українці відстояли власну релігію, народність мову; дух індивідуалізму;

є) *вокально-музична здібність* – любить пісню, музично обдарований;

ж) *логіко-математична здібність* – відсутність будь-якої підприємливості та торговельної діяльності у чоловіків, але її наявність у жінок;

з) *мовленнєво-лінгвістична здібність* – схильність до роздумів, до логічного і серйозного мислення, гумору; глибокодумний; завжди продумує те, що говорить (*табл. 1*).

З огляду на дослідження П. Чубинського, ми доходимо висновку, що з переліку рис національних здібностей недостатньо розвиненими в етнологічній культурі українця виявилися такі: *просторова* (байдужість до просторового формотворення (технічного прогресу); *міжособистісна* (ігнорування колективізму та громадських інтересів (політичних рухів); *логіко-математична* (комерційна неспроможність чоловіків, бізнесовий інтерес додаткової вартості).

Необхідно зауважити, що національний тип особистості формується на ідеях української філософії, народних ідеалах і традиціях, звичаях і обрядах, тобто на культурно-історичному досвіді, здобутках народу, його морально-етичних цінностях. Це дає підстави стверджувати, що етнокультурна особистість набуває типового національного характеру, якому властиві неповторні особливості. «Етнотипи українця та росіянина різняться тим, що в українця значно

Таблиця 1

Профілі обдарованості та ступінь вираженості здібностей українського етнотипу, що зумовлюють етнічну культуру

№	Профіль обдарованості	Здібності	Ступінь вираженості
1	Практична обдарованість (практичний інтелект)	Органічна єдність з природою місцевості проживання (натуралістична здібність)	+++
		Байдужість до творення нових форм у просторі (просторова здібність)	–
		Естетичність зовнішнього вигляду і повільність пластики рухів (тілесно-кінестична здібність)	+
2	Естетична обдарованість	Чуттєвість, душевна вразливість (внутрішньо особистісна здібність)	++
		Ігнорування колективізму і громадських інтересів (міжособистісна здібність)	--
		Набожність без фанатизму (надособистісна здібність)	+
3	Академічна обдарованість	Добродушність і лаконічність мовлення та широта і глибина мислення (мовленнєво-лінгвістична здібність)	+
		Підприємливість жінок і комерційна неспроможність чоловіків (логіко-математична здібність)	–
		Музичний і пісенний талант (вокально-музична здібність)	+++

менше рис, запозичених у фінів, і набагато краще зберігся природний слов'янський ум і чуття. Отже, українець виявився емоційнішим, а росіянин діяльнішим. Українець схильний до розмірковування (має розвинений ум), але недостатньо діяльний; українець сенсоментальний, кордоцентричний, має тонкі та глибокі почуття, він поетичний і схильний до внутрішнього аналізу [12]. Так, І. Сікорський у праці «Всеобщая психология с физиогномикой» пріоритетне місце і обсяг відводить для висвітлення психології як науки про душу. Науковець обґрунтував такі поняття, як «обдарованість», «талант», «виродження». Також у праці подано фізіологічний опис рас, а один із розділів присвячено фізіогноміці. На думку автора, *міміка обличчя і «мова тіла» мають вагомий діагностичну значущість*. Увага приділена міміці та жестам представників різних рас [13].

Особливості українського етнотипу. Важливо зазначити, що Г. Кершенштейнер відвідував Україну в 1912 р., про що згадував у 1918 р. у передмові до одного з творів про державно-громадське виховання молоді: «Саме сьогодні минає шість років з того часу, як я під час однієї наукової подорожі знайомився з Україною. Вже тоді, як несли мене коні українськими селами, відношення з українським народом викликали у якнайгарячішу симпатію до цього типу людей. Я радів, дивлячись на безліч інтелігентних облич, мене тішила їхня добра вдача, що так і струменіла з їхніх слів. Та й подобалася мені краса і правильність голів, передусім, у чоловіків. «Народ майбутнього», – подумав собі я. Але я не міг уявити, що його майбутнє таке близьке. Я скрізь зазначав про небажання держави, супротив губернаторів змінювати патріархальні звичаї, які не раз справляли на мене враження, ніби я перебував десь у часах середньовіччя. Культура у селі була далеко позаду в порівнянні з культурою міст.... Та це була помилка, з якою я жив ще довго, допоки не дочекався самостійності цього великого народу, що проживає на такій благословенній землі. Воля і незалежність самі по собі є підвалинами здорового розвитку держави, але вони ще далеко не є запорукою його безпеки. Бажання держави, бажання громади, проїнятої власним правовим порядком і, передусім, бажанням окремих громадян тій громаді, тій державі служити особисто – все це розвивається лише шляхом планового виховання» [14].

«...У часи важкого військового лихоліття спільна небезпека зводить, звичайно, земляків до купи. Але в час миру, коли мусять оброблятися власні культурні засіви, дуже легко особис-

тісні інтереси одиниць беруть знову верх, бере верх байдужість до держави. На цей природний, егоїстичний нахил людини існують тільки одні ліки: дбайливе планове виховання всіх у напрямі державної думки, непорушного усвідомлення того, що добро одиниці найкраще збережене в державі добре упорядкованій, збудованій на моральних підвалинах, де кожний має обов'язком перед державою, в якій він живе. Вдосконалювати її так, як це тільки можливо у цьому випадку. Щоб витворити державний спосіб думання, «прилюдна школа» може багато чим посприяти. Своєї властивої сили набирає державний спосіб думання там, де вільний державний лад дозволяє громадянам якнайбільше брати участь у розвитку держави. Щоб хлопці та дівчата, які покидають «прилюдну школу», зацікавилися життям держави, то школа мусить пробудити в них і передати таке зацікавлення. Нехай же ця книжка, яку я писав для свого рідного краю, стане в пригоді й новій українській державі, коли вона саме збирається більше оживляти та поглиблювати державний спосіб думання народу» [14].

Необхідно звернути увагу на поняття *«краса і правильність голів»*, що використано Г. Кершенштайнером у його передмові до своєї праці. Ідеться про метод діагностики обдарованості українського етнотипу – антропологічну фізіономіку (<https://velesova-sloboda.info/antrop/bogdanov-antropologicheskaya-fiziognomika.html>).

Метод фізіономіки у візуальній психодіагностиці. Отже, «живу матерію» практичного інтелекту українського національного етнотипу можна дослідити методами візуальної психодіагностики. Особливо інформативним визнають співвідношення пропорцій між черепом і обличчям:

а) маленьке обличчя з великим черепом – розвиток розумових здібностей;
 б) маленький череп і велике обличчя – практичний інтелект; продовгуйте обличчя;
 в) якщо обличчя довше ніж ширше – це ознака живого і вразливого ества, допитливого теоретичного розуму;

г) обличчя розширене, що дорівнює або перевищує довжину – ознака позитивного практичного інтелекту, схильності до точних наук, а якщо при цьому ширина обличчя у межах челюсті перевищує ширину лоба, то це засвідчує високий рівень розвитку практичного інтелекту.

Люди з таким «практичним» обличчям зазвичай особливо здібні до практичних видів діяльності виконавського спрямування, але вони не ініціатори та не керівники з лідерськими якостями.

Обличчя фізіономісти поділяють на три зони: *верхня* – від початку волосся до коріння носа; *середня* – від коріння носа до його основи; *нижня* – від основи носи до кінця підборіддя.

«Гармонійне обличчя довжиною дорівнює потроєній довжині носа, а ширина повинна дорівнювати довжині долоні від кінчика середнього пальця до зап'ястя. Саме такі розміри обличчя свідчать про душевну гармонію і урівноваженість людини» [15].

Кожна із трьох зон обличчя має особливі життєві прояви: *верхня* – сфера мисленнєвої діяльності, інтелектуальних здібностей; *середня* – сфера людських почуттів; *нижня* – відповідає утилітарним матеріальним потребам, засвідчує перевагу інстинктів над духовністю. Співвідношення пропорцій обличчя засвідчує рівень гармонійного розвитку людського ества (*рис. 1*).

В Інтернеті є достатньо інформації про гармонійне обличчя людини, серед яких метод японської фізіономіки [15].

В японській фізіономіці обличчя також ділять на три зони: верхню, середню і нижню. *Верхня* зона – це лобова частина обличчя. Зазначена зона інформує про період життя від 15 до 30 років, а також у глибокій старості. Ідеальний лоб (правильна форма і здоровий колір шкіри) свідчать про наявність гармонійного стану тілесного та духовного здоров'я. *Середня* зона (від брів до кінчика носа) відображає роки життя від 30 до 50 років. Гармонійна збалансованість цієї зони засвідчує збалансованість психіки. *Нижня* зона (верхня губа, челюсті, рот, підборіддя) інформує про період 51–77 років, а також про пізній вік. Правильні форми цієї частини обличчя підтверджують урівноваженість характеру.

Для початку японські фізіономісти пропонують вивчення на обличчях 13-ти основних позицій: 16 (*життєдіяльність у дитячі роки*: зіпсована зона – свідчення про наявність три-

Рис. 1. Гармонійне обличчя людини

вожного почуття); 19 (відносини з батьками: осяйний колір шкіри означає задоволення від ласки і уваги рідних); 22 (ставлення до життя: привабливий колір шкіри означає безтурботність, прагнення до спілкування, життєдіяльність); 25 (взаємодія з оточенням: шкіра без дефектів свідчить про благополуччя, родимки, нерівності сигналізують про мінливість в житті); 28 (місце життєвого клейма: широка зона – це благодатна ознака, наявність борозд засвідчує зрілість; зіпсована зона або неправильна конфігурація є попередженням про можливі невдачі); 41 (взаємодія з членами родини: горизонтальні лінії означають неурядиці) тощо.

Середовищний підхід до діагностики практичного інтелекту. Для повноцінного етнокультурного розвитку українця необхідною є організація етнокультурного середовища, що буде сприятливим для формотворення інноваційних технічних і художніх форм у просторі (дизайн, декоративно-прикладне мистецтво, архітектура); міжособистісного розвитку (взаємодія в соціальній творчості громадсько-політичних рухів); для підприємництва (спроможність до примноження додаткової вартості у власному бізнесі). Зазначені недоліки національного характеру має компенсувати освітнє середовище, що розроблене з урахуванням надбань українського наукознавства, зокрема філософії та психології.

Конструктивна взаємодія особистості з довкіллям можлива завдяки особистісно значущому типу життєдіяльності, завдяки «сродній праці», що забезпечує органічну єдність особистості з природою й етнічною культурою. Така ідея, висловлена Г. Сковородою, є сутністю його «вчення про щастя», а саме: «Щастя потрібно шукати не в чужих краях, не за морями, а «в середині нас самих», «в здоров'ї Духа, душевному мирі та веселості серця», що досягається тоді, коли людина «живе у злагоді з природою». Жити в злагоді з природою, що означає працювати в «згоді зі власною природою, відповідно до своїх здібностей і нахилів» [16]. Зокрема Г. Костюк висловив психологічні погляди на філософію Г. Сковороди: «Природа кожної людини створює передумови для того, щоб вона могла стати щасливою. Необхідно пізнати цю природу і використовувати ті можливості, які вона створює кожній людині. «Пізнай себе самого»». Такого висновку доходить Г. Сковорода в контексті такого розуміння щастя і шляхів його досягнення. Отже, щаслива людина – це конструктивна особистість, яка гармонізувала за принципом потрібності всі три сфери власного духовного життя: 1) емоційну, 2) логіко-понятійну, 3) вольову (дієво-практичну). Вони повноцінно виявляються в процесі її проектно-творчої діяльності в особистісно ціннісному етнокультурному і природному середовищах.

Так, Г. Сковорода вважав, що людина – це «мікрокосм», у якому діють ті самі загальні закони, яким підкорюються «макрокосм», природа загалом. Конкретні предмети й явища виникають, зникають, а природа залишається. У ній ніщо не зникає, не гине цілком, а лише переходить з однієї форми існування в іншу [17], «всевиконуюче начало (єство «світлоносного ефіру») лишається» [17]. Природа є первісною для всього причиною [17].

«Жива матерія» етносу виявляється за принципом потрібності у: *по-перше* – мисленні-мовленні, *по-друге* – почуттях-зображеннях, *по-третє* – перетвореннях-предметах, що здійснюються завдяки практичному мисленню. Це триєдиний прояв матерії-інформації в природі й у людині.

Поняття «природа» сучасні дослідники використовують також для опису природних інтелектуальних можливостей людей: «всєбічне вивчення життя має охоплювати також природу та різноманітність людського інтелекту» [18, с. 81].

Таким чином, діагностика практичного інтелекту учнівської молоді має ґрунтуватися на етнометодологічних засадах з урахуванням середовищного підходу та методу антропологічної фізіономіки.

Використані літературні джерела

1. *Гарфинкель Г.* Исследования по этнометодологии / пер. с англ. З. Замчук, Н. Макарова, Е. Трифонова. – СПб. : Питер, 2007. – 336 с.
2. *Гарфинкель Г.* Исследование привычных оснований повседневных действий / пер. с англ. Э. Н. Гусинского и Ю. И. Турчаниновой // Социологическое обозрение. – 2002. – Т. 2. – № 1. – С. 42–70.
3. *Гарфинкель Г.* Обыденное знание социальных структур: документальный метод интерпретации в профессиональном и непрофессиональном поиске фактов / пер. с англ. Э. Н. Гусинского и Ю. И. Турчаниновой // Социологическое обозрение. – 2003. – Т. 3. – № 1. – С. 3–19.
4. *Гарфинкель Г.* Концепция и экспериментальные исследования «доверия» как условия стабильных согласованных действий / пер. с англ. А. М. Корбута // Социологическое обозрение. – 2009. – Т. 8. – № 1. – С. 3–25.
5. *Гарфинкель Г.* Что такое этнометодология? / пер. с англ. А. М. Корбута // Социологическое обозрение. – 2003. – Т. 3. – № 4. – С. 3–25.
6. Етнометодологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/12980108/sotsiologiya/etnometodologiya>. – Назва з екрана.
7. *Сакс Х.* Социологическое описание / Х. Сакс // Социологическое обозрение. – 2006. – Т. 5. – № 1. – С. 43–53.
8. *Уотсон Р.* Этнометодологический анализ текстов и чтения / Р. Уотсон // Социологический журнал. – 2006. – № 1–2.
9. *Огурцов А. П.* Этнометодология и этнографическое изучение науки / А. П. Огурцов // Социология науки. Хрестоматия / сост. Э. М. Мирский. – М. : Институт системного анализа РАН, 2000.
10. *Зимичев А.* Психология политической борьбы / А. Зимичев. – СПб. : Санта, 1993. – 160 с.
11. *Чубинський П. П.* Труды этнографическо-статистической экспедиции в западно-русский край / П. П. Чубинський. – Київ : Редакція загальноосвітніх газет, 2004. – 128 с.
12. *Сикорский И.* Всеобщая психология с физиогномикой / И. Сикорский. – Київ : Типография С. В. Кульженко, 1912. – 770 с.
13. *Сикорский И. А.* Всеобщая психология с физиогномикой в иллюстрированном изложении [Электронный ресурс] / И. Сикорский. – Режим доступа: https://www.rusbibliophile.ru/Book/Sikoriskij_I_A_Vseobschaya_. – Загл. з екрана.
14. *Васькович Г.* Кершенштайнер і українська педагогіка / Г. Васькович // Вплив Кершенштейнера на українську педагогічну думку та його значення для української педагогічної проблематики. – Мюнхен, 1970.
15. *Щекин Г.* Визуальная психодиагностика: познание людей по их внешности и поведению : учеб.-метод. пособие / Г. Щекин. – Київ : МАУП, 2001. – 2-е изд., испр. – С. 185.
16. *Костюк Г. С.* Психологічні погляди Г. С. Сковороди / Г. С. Костюк // Нариси з історії вітчизняної психології XVII–XVIII ст. – Київ : Рад. школа, 1952. – С. 162.
17. *Бонч-Бруевич В.* Собрание сочинений Г. С. Сковороды / под ред. В. Бонч-Бруевича. – СПб., 1912. – Т. 1. – С. 76.
18. *Гарднер Г.* Структура разума: теория множественного интеллекта / Г. Гарднер. – М. : И. Д. Вильяс, 2007. – 512 с.

References

1. Garfinkel, G. (2007). *Issledovaniya po etnometodologii [Research on ethnomethodology]*. St. Peterburg: Piter. [in Russian].
2. Garfinkel, G. (2002). Issledovaniye privychnykh osnovaniy povsednevnykh deystviy [Study of the usual foundations of daily actions]. *Sotsiologicheskoye obozreniye – Sociological Review*. 2, 1. 42-70. [in Russian].
3. Garfinkel, G. (2003). Obydennoye znaniye sotsialnykh struktur: dokumentalnyy metod interpretatsii v professionalnom i neprofessionalnom poiske faktov [Ordinary knowledge of social structures: a documentary method of interpretation in a professional and non-professional search for facts]. *Sotsiologicheskoye obozreniye - Sociological Review*. 3, 1. 3-19 [in Russian].
4. Garfinkel, G. (2009). Kontseptsiya i eksperimentalnyye issledovaniya «doveriya» kak usloviya stabilnykh soglasovannykh deystviy [The concept and experimental studies of “trust” as a condition for stable concerted actions]. *Sotsiologicheskoye obozreniye - Sociological Review*. – T. 8, 1. 3-25 [in Russian].
5. Garfinkel G. (2003). Chto takoye etnometodologiya? [What is ethnomethodology?]. *Sotsiologicheskoye obozreniye – Sociological Review*. 3, 4. 3-25 [in Russian].
6. *Etnometodologiya [Ethnomethodology]*. Retrieved from: <http://pidruchniki.com/12980108/sotsiologiya/etnometodologiy> [in Ukrainian].
7. Saks, Kh. (2006). Sotsiologicheskoye opisaniye [Sociological description]. *Sotsiologicheskoye obozreniye - Sociological Review*. 5, 1. 43-53. [in Russian].
8. Uotson, R. (2006). Etnometodologicheskyy analiz tekstov i chteniya [Ethnomethodological analysis of texts and reading]. *Sotsiologicheskyy zhurnal - Sociological journal*. 1-2. [in Russian].
9. Ogurtsov, A. P. (2000). *Etnometodologiya i etnograficheskoye izucheniye [Ethnomethodology and ethnographic study of science]*. *Sotsiologiya nauki – Sociology of science*. Moscow. [in Russian].
10. Zimichev, A. (1993). *Psikhologiya politicheskoy borby [Psychology of political struggle]*. St. Peterburg: Santa. [in Russian].
11. Chubinskiy, P. P. (2004). *Trudy etnograficheskoye-statisticheskoy ekspeditsii v zapadno-russkiy kray [Proceedings of the ethnographic-statistical expedition to the Western Russian region]*. Kyiv [in Russian].
12. Sikorskiy, I. (1912). *Vseobshchaya psikhologiya s fiziognomikoy [Universal psychology with physiognomy]*. Kyiv [in Russian].
13. Sikorskiy, I. A. *Vseobshchaya psikhologiya s fiziognomikoy v illyustrirovannom izlozhenii [Universal psychology with physiognomy in an illustrated presentation]*. Retrieved from: https://www.rusbibliophile.ru/Book/Sikorskij_I_A__Vseobschaya [in Russian].
14. Vaskovich, G. (1970). Kershenshtayner i ukrainska pedagogika [Kershenshteiner and Ukrainian pedagogy]. *Vpliv Kershenshteynera na ukrainsku pedagogichnu dumku ta yogo znachennya dlya ukrainskoi pedagogichnoi problematiki - Kershenshteiner's influence on Ukrainian pedagogical thought and its significance for Ukrainian pedagogical issues*. Myunkhen [in Ukrainian].
15. Shekin, G. (2001). *Vizualnaya psikhodiagnostika: poznaniye lyudey po ikh vneshnosti i povedeniyu [Visual psychodiagnostics: knowledge of people by their appearance and behavior]*. Kyiv [in Russian].
16. Kostyuk, G. S. (1952). Psikhologichni poglyadi G. S. Skovorodi [Psychological Views G.S. Skovoroda]. *Narisi z istorii vitchiznyanoi psikhologii KhVII–KhVIII st. - Essays on the History of Native Psychology of the XVII-XVIII centuries*. Kyiv [in Ukrainian].
17. Bonch-Bruyevich, V. (1912). *Sobraniye sochineniy G. S. Skovorody [Collected Works of G. S. Skovoroda]*. St.Peterburg. 1, 76 [in Russian].
18. Gardner, G. (2007). *Struktura razuma: teoriya mnozhestvennogo intellekta [The structure of the mind: the theory of multiple intelligence]*. Moscow [in Russian].

Tymenko V., Bovsunivskiy V. Ethnomethodological Substances of Diagnostics of Practical Intelligence of Urban Youth.

Summary.

The article raised the problem of depersonalization of the discipline "Research Methodology" in higher education. It is indicated in the absence of methods of self-knowledge of own nature by youth. The necessity of using the achievements of Ukrainian and foreign scientific sciences is substantiated. It is proposed to include the discipline of ethnomethodology in the professional training of students of institutions of higher education.

It is proposed to consider ethnomethodology as the direction of Ukrainian science – a system of methods of practical thinking of students, aimed at solving the urgent problems of everyday life of boys and girls. The author draws the attention of researchers of the phenomenon of personal giftedness to the need for the mutual reinforcement of the concepts of "ethnic giftedness of student youth" and "ethnomethodology". A number of concepts from historical ethnology are given, the definition of the subject of scientific research of ethnomethodology is formulated.

The application of the environmental approach to the diagnostics of practical intelligence of persons of different ethnic groups is substantiated. The priority method of studying ethnomethodology is to select ethnodesign, as well as a set of other ethnomethods of self-knowledge of the ethnotype of own being – the totality of all internal forces of a separate person with a peculiar ethnic identity.

It is concluded that the diagnostics of practical intelligence of different ethnotypes should be based on ethnomethodological principles, taking into account the environmental approach and the method of anthropological physiognomy. Ethnomethodology should take into account the philosophical positions of M. Heidegger and, in particular, apply the notion of "design for Dasein", since the subject of studying the discipline "Ethnomethodology" is a system of methods of practical thinking of student youth aimed at solving the pressing problems of everyday life of boys and girls, on the development of their practical intelligence.

Key words: *ethnomethodology; practical intelligence; self-knowledge of student youth; environmental approach.*

Тименко В., Бовсуновский В. Этнометодологические основы диагностики практического интеллекта учащейся молодежи.

Аннотация.

В статье рассмотрена проблема обезличивания учебной дисциплины «Методология научных исследований» в учреждениях высшего образования. Указано отсутствие научных методов самопознания ученической молодежью собственного внутреннего мира. Обоснована необходимость использования приобретений украинского и зарубежного науковедений. Предложено включить в профессиональную подготовку студентов учреждений высшего образования учебную дисциплину этнометодологию. Предложено ряд понятий исторической этнологии, сформулировано определение предмета научного исследования этнометодологии – системы методов, направленных на развитие практического мышления ученической молодежи, решение насущных проблем быденной жизнедеятельности студенческой молодежи, на реализацию ее одаренности практическим интеллектом.

Ключевые слова: *этнометодология; практический интеллект; самопознание учащейся молодежи; образовательна среда.*

Стаття надійшла до редколегії 13 жовтня 2018 року.